

Red het vrije politieke spreken

Waarom doen traditionele, bestuurlijk ingestelde middenpartijen zoals PvdA en CDA het toch zo slecht? Daar zijn tal van redenen voor aan te wijzen. Eén daarvan betreft, als ik het goed zie, de teloorgang van het vrije politieke spreken.

Politiek spreken is een kunst — de kunst van het verleiden, inspireren, overtuigen, perspectief bieden. Daartoe behoort ook het gebruik van rake symbolen en effectieve retoriek. Er is dan ook niks mis met symboolpolitiek, noch met *framing* en *spinning*. Integendeel, zij vormen misschien wel de kern van het politieke spreken als onderscheidend van andere vormen van spreken — zoals het wetenschappelijk spreken (gericht op waarheid), het juridisch spreken (gericht op een oordeel), het religieus spreken (gericht op het hogere) of het kunstzinnig spreken (gericht op het schone).

In onze indirecte, representatieve democratie hoort dat politieke spreken bij uitstek thuis in het parlement, de volksvertegenwoordiging. Daar vindt de botsing der ideeën en belangen plaats, daar wordt de politieke strijd publiekelijk gevoerd, daar balt zich de politieke wilsvorming samen — althans zo zou het moeten zijn. Daar ook hoort het primaat van de politiek te liggen. Het Kamerlidmaatschap vereist dan ook een perfecte beheersing van dat politieke spreken — *ad rem*, treffend, overtuigend, voor het oog van de camera.

Maar waarom zien we daar dan zo weinig van? En als we het al zien, dan bij de ‘verkeerde’ partijen — SP en PVV. Omdat, zo luidt mijn stelling, dat politieke spreken zijn vrijheid verloren heeft, klem is geraakt tussen drie eisen die er haaks op staan: (1) wetenschappelijke waarheid, (2) bestuurlijke verantwoordelijkheid en (3) slaafsheid aan ‘het volk’. Van die knellende banden moet het politieke spreken bevrijd worden.

(1) ‘Im Hörsaal keine Politik’, aldus Max Weber in zijn beroemde lezing *Wissenschaft als Beruf* uit 1917. Wetenschap moest in zijn ogen gevrijwaard blijven van politiek. Wetenschappelijk onderzoek gaat over de feiten — het *Sein*; politieke wilsvorming over de waarden — het *Sollen*. En die twee domeinen moeten strikt van elkaar gescheiden blijven. Dat is goed voor de wetenschap — haar neutraliteit en objectiviteit, maar ook, zo vervolgde Weber, voor de politiek. Het politieke spreken moet vrij zijn, los van *Sachzwang*, de dwang van de feiten. Wat we normatief wenselijk achten mag niet afhankelijk zijn van wat feitelijk mogelijk is.

Nu valt er filosofisch op Webers onderscheid tussen feiten en waarden nogal wat af te dingen, maar politiek gezien had hij wel degelijk een punt. Politieke wilsvorming vereist inderdaad een zekere mate van vrijheid ten opzichte van de feiten. Sterker nog, politieke idealen willen zich juist niet neerleggen bij de feiten. Als wetenschappelijk spreken *factisch* is, dan is politiek spreken bij uitstek *contra-factisch* — van de feiten los-denken. De politiek mag dan ook niet worden opgeslokt door wetenschap en technologie. Dat leidt slechts tot depolitisering en technocratie.

(2) Dat los-denken van de feiten vereist een veel striktere scheiding tussen wat in het Engels zo mooi *policy* en *politics* heet — tussen beleid en bestuur enerzijds en politiek anderzijds. Immers, beleidsvorming moet juist wel rekening houden met wetenschappelijke inzichten en technische realiseerbaarheid. Terwijl het politieke, verbeeldende spreken daar niet al te veel door gehinderd mag worden — dan is het niet vrij meer. Kortom: *fact free policy* — nee; *fact free politics* — ja.

Nederland ontbeert dit dualisme in hoge mate. Bestuurders en gekozen politici spelen maar al te vaak onder één hoedje. Kandidaat-Kamerleden worden na de verkiezingen zomaar opeens minister of staatssecretaris, en voorzitters van Kamerfracties die de zittende coalitie ondersteunen zijn meer regeringsvertegenwoordiger dan

INTERVENTIE

volksvertegenwoordiger. Terwijl het vrije politieke spreken toch juist om dat laatste gaat: het vertegenwoordigen van en vormgeven aan botsende idealen in de samenleving.

Concreet betekent dat bijvoorbeeld dat de partijleider op de plek moet zitten waar bij uitstek politiek (en niet bestuurlijk) gesproken wordt: in de Kamer, als fractievoorzitter. En dus niet in vak κ — noch als minister, noch als vice-premier, en zelfs niet als premier. Een politiek leider moet vrijuit politiek kunnen spreken — zonder het meel in de mond van bestuurlijke compromissen en loyaliteiten.

(3) Politici zijn volksvertegenwoordigers, maar zitten niet voor niks ‘zonder last en ruggenspraak’ in vertegenwoordigende organen. Wie uit vrees voor de kloof tussen burger en politiek denkt het volk te moeten napraten, kan maar beter direct Maurice de Hond inhuren. Politieke wilsvorming wordt zo tot terreur van de opiniepeiling.

Hetzelfde geldt voor de mode van burgerparticipatie en inspraak. Op het niveau van bestuur en beleid valt daar veel voor te zeggen — het bevordert draagvlak en consensus. Maar op politiek niveau maskeert het toch vooral de koudwater-vrees van politici voor heldere politieke uitspraken en beslissingen — ook tegen de vermeende volkswil in. De kloof tussen burger en politiek is geen bedreiging voor de democratie, maar vormt juist de productieve kern van het politieke representatieproces.

Red het politieke spreken dus door het te bevrijden van de dwang van wetenschappelijke feiten, bestuurlijke compromissen en de grillen van het volk.

HANS HARBERS

Freelance moderator en debatorganisator, en docent filosofie aan de Universiteit Groningen

Lekenpraat

In haar bespreking van een boek van Duyvendak in het vorige nummer van s&d krijg ik een paar vegen uit de pan van Heleen de Coninck. De aanleiding is

mijn artikel over klimaatbeleid in het s&d-nummer daarvoor. Ik word ingedeeld bij de *goedgebekte leken* die *twijfel zaaïen* onder de gelovigen. De redactie van s&d gaat ook niet vrijuit, want die had s&d moeten *vrijwaren van deze geluiden*. Dat is nu precies de instelling die bij een aantal klimaatonderzoekers aan het licht is gekomen door de openbaarmaking van de climategate e-mails.

Uit diezelfde e-mails blijkt ook zonneklaar dat het hele proces van peer review en objectieve weergave van de bevindingen in de wetenschappelijke wereld in de IPCC-rapportage niet zo vlekkeloos is verlopen als De Coninck wil doen geloven. Mijn laïciteit terzake zou verder blijken uit de vermelding van twijfel bij een aantal klimatologen over wat oorzaak is en wat gevolg: CO₂-emissie of aardse opwarming. Zelfs het vermelden van dit bestaande verschil van inzicht stempelt mij al tot leek (dilettant kreeg zij nog maar net niet over de lippen), hoewel ik nergens een standpunt in die discussie heb ingenomen.

Wat ik wel gedaan heb, is de staf breken over het eenvoudige beeld dat veel lokale en nationale beleidmakers hebben van de staat van het klimaatonderzoek. Die stand van zaken is bij lange na niet zo duidelijk dat het gerechtvaardigd is grote sommen te besteden aan mitigerend klimaatbeleid, terwijl zo de middelen voor adaptief beleid ontbreken. Om het ook maar eens te versimpelen: Bangkok is meer geholpen een ontwerp voor en de uitvoering van een hoogwaterbeschermingsplan, dan met een woud van windturbines in het Nederlandse landschap. En dat temeer omdat de CO₂-emissiebesparing daarvan uiterst twijfelachtig is. In ieder geval is de som die het CBS over deze besparing maakte, dat bureau onwaardig.

Het hele artikel van De Coninck ademt de sfeer van ‘the science is settled’, maar als er iets duidelijk is geworden, is het wel dat de ‘science’ verre van ‘settled’ is. En daarom is mijn vraag naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van voorgestelde maatregelen van klimaatbeleid volkomen gerechtvaardigd. Misschien moet ik De Coninck nog maar eens verwijzen naar het boek van Roger Pielke jr, waarnaar ik in mijn artikel verwijs. Ook bepaald geen rechtse rakker.